

HRDINA OD SOUSTRUHU

LOGLINE

Mezi nejprestižnější, ale současně nejbizarnější vyznamenání komunistického režimu v Československu patřil titul „hrdina socialistické práce“ s právem nosit zlatou hvězdu. Jak žijí ti hrdinové, kteří se dočkali současnosti? Jak vidí tehdejší i dnešní dobu? A jak se na ně dívá jejich okolí? A jak historie?

SYNOPSIS

„Čestný titul hrdina socialistické práce se uděluje tomu, kdo si obzvláště vynikající průkopnickou činností zejména v průmyslu, zemědělství, dopravě nebo obchodu nebo vědeckými objevy nebo technickými vynálezy získal výjimečné zásluhy o vítězství socialismu v Československé republice a přispěl k zvelebení národního hospodářství, kultury nebo vědy nebo k posílení obranné schopnosti státu,“ říká vládní nařízení ze dne 10. května 1959 č. 34/1959 Sb., kterým se zavádí nové vyznamenání. Jeho udělování pak bylo zrušeno zákonem 404/1990 Sb., o státních vyznamenáních ČSFR ze dne 2. října 1990. Mezi léty 1960 až 1989 tak byl titul „hrdina socialistické práce“ s právem nosit zlatou hvězdu hrdiny socialistické práce udělen více než třem stovkám občanů Československa. Podmínkou pro udělení tohoto vyznamenání, které napodobovalo obdobnou dekoraci v Sovětském svazu, byl nejen mimořádný pracovní výkon (zpočátku téměř výlučně v dělnickém anebo zemědělském povolání), ale velmi aktivní členství v komunistické straně (mezi nejznámější vyznamenané patřili dělníci František Hamr a František Zýka, horníci František Graif a Milan Žabčík či předák v uranovém dole Josef Holaza).

Později, počínaje oceněním prezidenta republiky a šéfa komunistické strany Antonína Novotného v roce 1964, byl titul „hrdina socialistické práce“ pravidelně udělován i nejvyšším představitelům komunistického režimu (Vasil Biřak, Milouš Jakeš, Lubomír Štrougal a další). Zpočátku se celkově hrdinským titulem velmi šetřilo, ale počínaje rokem 1975 vyznamenaných přibývalo rychleji (nejvíce, 24, v roce 1986). Mezi vyznamenanými tímto titulem byli i dva zahraniční občané (sovětští kosmonauti Gagarin a Těreškovová). Jedním z úplně posledních nositelů tohoto titulu se v roce 1989 stal předseda JZD Agrokombinát Slušovice František Čuba.

Zejména zpočátku, kdy byli oceňováni ještě tzv. úderníci z 50. let, bylo vyznamenání spojeno s povinností vyznamenaného účastnit se intenzivně propagandy komunistického režimu, vystupovat v médiích, jezdit po školách, „předávat zkušenosti“ pracujícím, chválit politiku československé komunistické strany a údajně šťastný život pracujících a také neustále vyzdvihoval politiku Sovětského svazu.

Hrdinové socialistické práce (s výjimkou těch z řad politických funkcionářů) tvořili velmi zvláštní skupinu mezi prominenty komunistického režimu. Naprostou většinou to byli lidé s nižším stupněm vzdělání, kteří měli za sebou skutečně obrovské množství odvedené dřiny a systém je sice i finančně odměňoval, ale též využíval a zneužíval ke svým manipulativním propagandistickým cílům. Naprostá většina z nich po obdržení „medaile“ odešla ze svých dělnických povolání a věnovala se nižším řídicím funkcím anebo výhradně propagandě. Někdy však získávali i významné funkce, jako horníci Lumír Sakmar, dlouholetý poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění, a Jaroslav Miska, ředitel dolů. Dělníci o nich často po straně hovořili jako o těch, kteří „zkazili normy a šli do kanceláře“.

Záměrem autorů námětu je zjistit, kdo z oceněných (kromě politických funkcionářů, mezi něž řadíme i Františka Čubu) se dožil dnešních dnů, vyhledat tyto muže a ženy, poznat je v jejich prostředí a pokusit se zmapovat jejich současné životní postoje a názory.

Právě tato velmi specifická skupina lidí spojených s minulým režimem a zároveň (ve své velké většině) netvořící součást politické vládnoucí garnitury může podle našeho názoru poskytnout dosud nevyužitý a velmi neotřelý pohled, jak na období let 1948-1989, tak na současnost. Rádi bychom tento potenciál využili. Dá se očekávat, že z jejich úst zazní (přinejmenším v některých případech) velmi emotivní obhajoba komunistického systému a schopnost objektivnějšího pohledu (ve kterou alespoň u některých doufáme) pravděpodobně zůstane v menšině. Objektivní pohled na období, na jehož podobě se protagonisté filmu svým způsobem podíleli, tak nemůže být v prvním („viditelném“) plánu filmu, ale až v myslí určité hlubší reflexe schopného diváka. V tom spatřujeme možnost kontroverze z nepochopení a nebezpečí výtek z propagování komunismu, které ale samozřejmě není naším záměrem.

TREATMENT

Podstatnou rovinou výpovědi bude poznání schopnosti reflexe jednotlivých protagonistů, jejich ochoty podívat se, alespoň dnes s odstupem více než dvaceti let, za potěmkinovské kulisy, které (ať již upřímně, nebo méně upřímně) někdy i dlouhá léta spoluutvářeli. Jak vnímají nejen společenské a ekonomické změny oproti době, kdy patřili k prominentům, ale zda si jsou schopni (a ochotni?) uvědomit i zločiny komunistického režimu a dospět, aspoň v některých případech, k určité osobní (osobnostní) katarzi. Jak zpětně hodnotí totalitní praktiky minulého režimu, jaký je jejich vztah k současné politické scéně (nynější KSČM s těmito hrdiny nepracuje, zmínky o nich v tisku KSČM se objevují zpravidla jen v podobě nekrologů, pokud některý zemře). Pociťují i dnes nějakou formu hrdosti, nebo se u nich projevuje zatrpklost a výčitky vůči jak tehdejší, tak dnešním mocným?

Titul hrdiny socialistické práce byl udělen přibližně ve dvou třetinách občanům české národnosti a v jedné třetině občanům slovenské národnosti (za okrajové lze považovat udělení titulu dvěma sovětským občanům, viz výš). Přecejen určitá rozdílnost společenského vývoje obou nástupnických republik bývalého Československa vede autory námětu k tomu, aby se zaměřili pouze na občany současné České republiky, už proto, aby jednotlivé výpovědi byly vzájemně srovnatelné.

Přesah dokumentu je i v pohledu na meze lidské schopnosti aspoň s určitou mírou objektivitě se podívat na svůj vlastní život, zhodnotit veřejné působení, slova a činy, které by se dnes asi staly jinak. Postoj "dneska bych to takhle neřekl nebo neudělal" a stanovisko "tehdy a tehdy jsem něco udělal špatně" předpokládá určitou lidskou velikost (schopnost pokání).

Optika deseti hrdinů socialistické práce bude ze své podstaty subjektivní a pravděpodobně i dost jednostranně zabarvená, což má ovšem samo o sobě ohromnou vypovídací hodnotu, význam skrytý za slovy. Ovšem proto, aby dokument získal skutečně relevantní vypovídací hodnotu vzhledem k současnosti, a aby subjektivní svědectví protagonistů bylo srozumitelné v kontextu toho, co se podle objektivnějších dat skutečně dělo, vstoupí do příběhu i několik historiků (ukazuje se, že lépe mladých, bez osobní zátěže popisované doby), dál odborníků na obory, v nichž se hrdinové socialistické práce pohybovali a v nichž získali své ostruhy, dál samozřejmě archivní materiály (filmové týdeníky se samotnými protagonisty, když dobývali své úspěchy) z fondů Krátkého filmu a České televize, a v neposlední řadě bývalí kolegové z práce, členové rodiny, děti, vnuci. Vědí o úspěchu svého dědečka? Tímto způsobem může do dokumentu vedle subjektivní linky deseti hlavních protagonistů vstoupit linka objektivizující a zasazující do kontextu.

Na okraj se dá poznamenat, že zamýšlený dokumentární film může být v určitém ohledu vnímán i jako sociologický průzkum, kvalitativní analýza zmiňovaného fenoménu na základě cílených hloubkových rozhovorů. Poznatky z oboru sociologie, k němuž přičichli oba předkladatelé námětu, budou při tvorbě jistě hrát roli, ovšem ne tu hlavní. Jde o film, kde podstatnou roli hraje intuice, kontexty vzniklé v okamžiku natáčení, ve střížně, čich na situace.

REŽIJNÍ EXPLIKACE

Dokument bude vlastně souborem deseti miniportrétů v pyramidové struktuře. Tedy deseti miniportrétů lidí, kteří jsou oběťmi i pachateli doby, která je skrze ně popisována, významných čtyřiceti let moderních dějin. Pyramidovou strukturou dokumentu se míní to, že nejprve promluví ti, kteří budou schopni prostého subjektivního svědectví o svém hrdinství v oboru socialistické práce. Pak promluví ti, kteří budou schopni předchozí zasadit do kontextů. Na závěr promluví ti, kteří budou schopni reflexe těchto událostí, svého života, doby, v níž žili a v níž žijí teď. Dá se předpokládat, že počet protagonistů se bude od prvního po třetí snižovat, tedy i proto pyramidová struktura. Ale i proto pyramidová struktura, že směrem od prvního ke třetímu se zvyšuje přidaná hodnota výpovědí, a tedy i schopnost aktuálně oslovit současného diváka.

Hlavní vyprávění dokumentu půjde po subjektivní lince, kterou utvoří výpovědi deseti hlavních protagonistů, hrdinů socialistické práce. Druhou, objektivizující linku umožní jak výpovědi členů jejich rodiny, vnuků, přátel, bývalých kolegů, tak zejména historiků, ale i odborníků na obory, v nichž protagonisté působili. Nezbytným dokreslujícím dokladem doby bude i svědectví tehdejších filmových týdeníků a televizního zpravodajství (z archivů Krátkého filmu a České televize).

Dokumentaristé budou zaznamenávat svědectví protagonistů v jejich současných prostředích, ale rovněž budou vytvářet situace, v nichž mohou být protagonisté konfrontováni se současným světem, v podobných kontextech, jaké zažívali v dobách své slávy. Jednou z činností oceněných hrdinů socialistické práce bylo kupříkladu vést besedy na školách. Jaké by to bylo dnes, se současnými studenty? A jaká bude reakce oceněné dojičky před současnou moderní podobou svého někdejšího kravína? Jaká bude reakce soustružníka v prostorách dnes zkrachovalé továrny?

Kamera bez zvláštní výtvarné stylizace. Půjde po situacích, s důrazem na autenticitu. Výpovědi protagonistů i odborníků, rodiny, přátel, kolegů... v situacích, plus archivní materiály.

Délka: 52 min

Formát: HD 16:9

Zvuk: Jiří Kubík

Kamera: Jiří Strnad

Střih: Pavel Stříbrný / Jiří Kubík

Scénář a režie: Jan Hanák, František Schildberger